

מראי מקומות לשיעור פתיחה למוסכת סוכה

בענין הידור מצוה ודין לולב היבש

בעזרת ה' נעסוק היום במשנה הראשונה שבפרקנו ונדון במחלוקת רש"י ותוס' לגבי מקור דינו של פסול לולב היבש. עיקר הזמן בסדר צריך להיות מוקדש ללימוד סוגייתנו ורק לאחר שהסוגייה בהירה יש מקום להמשיך במראי מקומות הנוספים.

לימודה של סוגייתנו

- משנה וגמרא עד 'הדר בעינן וליכא'.
- תוספות בד"ה 'לולב יבש'.
- תוספות בד"ה 'בעינן הדר וליכא'.
- בענין קושית התוס' ד"ה 'לולב' על שיטת רש"י בענין 'זה אלי ואנוהו' ראה תירוציו של בעל הכפות תמרים.
- בענין דברי התוס' ד"ה 'בעינן הדר' יש לראות את דברי הר"ן על הרי"ף בד"ה 'ואיכא למידק' עד 'אבל בפרטיו אינו בדין'.

סוגיית הידור מצוה

- ראה ברייתא המובאת בגמ' שבת קלג:
- ראה ניסוח הדברים במכילתא דרבי ישמעאל.
- ראה גמ' בבא קמא ט. - 'א"ר זירא אמר רב הונא במצוה עד שליש' ועיין שם עד המשנה בדף ט. [וישים לב שלא נפסקו הדברים ברמב"ם].
- וראה מה שכתב בזה בשו"ע תרנו' סעיף א' ובט"ז שם. והשווה לדברי רבינו חננאל בסוגייה שם שפסק לחומר.

סוגיות נוספות שייצעו להבנת סוגייתנו

- **בענין הברייתא של הידור מצוה ופרטייה יש לעיין:**
 - גמ' סוכה ד. 'היתה גבוהה עשרה טפחים והוצין יורדין' עד 'ואין אדם דר בדירה סרוחה'. ועיין עוד בסוכה י: 'איתמר גויי סוכה אין ממעטין בסוכה' ורש"י שם בד"ה 'אין ממעטין'. והשווה לדברי הרמב"ם סוכה ה', יח'.
 - גמ' סוכה ט. 'דאמר רב יהודה אמר רב עשאה מן הקוצין וכו' ועיין רש"י שם והשווה לדברי הרמב"ם בפרק א' מציצית הלכה יא'.
 - גמ' בבא בתרא יד. 'ת"ר אין עושין ספר תורה' עד 'ואתרמי ליה'. וראה חידושי הריטב"א שם ודברי הרמב"ם ס"ת פרק ט', הלכה א.
 - גמ' גיטין כ. 'אמר רב חסדא גט שכתבו עד 'אבל הכא לא'.
 - גמ' מגילה לב. 'אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן כל האהוז ספר תורה ערום' עד 'בלא אותה מצוה' וראה תוס' שם ד"ה 'בלא אותה מצוה'.
- **בענין נמסר הדבר לחכמים והוא תירוצו השני של הכפות תמרים:**
 - יומא עג: במשנה ריש פרק שמיני ובתוספות ישנים שם בד"ה יום הכיפורים. וראה מש"כ הר"ן שם בחידושו על הרי"ף [מודפס להלן].
 - יבמות פז: תחילת המשנה 'האשה שהלך בעלה למדינת הים' ובגמ' העמידו שמדובר בעד אחד ולקמן פח. מימרא דרבי זירא: 'אמר רבי זירא מתוך חומר שהחמרת עליה וכו' ובתוס' שם ד"ה מתוך חומר. ובדברי הריטב"א שם.
 - בבא קמא פג. 'המספר קומי' עד 'מפני שקרובים למלכות' ועיין תוס' שם בד"ה 'התירו לספר קומי' וברמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יא' הלכה א' והלכה ג' ובכסף משנה שם להלכה ג'.

כפות תמרים סוכה כט:

תוספות ד"ה לולב יבש פסול ומפרש בגמרא כו' ולא כמו שפי' הקו' כו' לעיל רמזתי תי' לקו' זו דודאי רש"י לא נעלם ממנו מ"ש בגמרא דאתקש לולב לאתרוג אלא דס"ל לרש"י דמכח דכתיב ואנוהו עבדין הך הקישא אף על גב דלא מוכח כולי האי דקרא כתיב פרי עץ הדר כפות תמרים וכיון דכתיב בלא וי"ו הו"א דאפסקיה קרא ולא בעי הדר בכפות תמרים ומכח דזה אלי ואנוהו דרשי' הקישא להדר ומה שהפסיק כפות תמרים בלא וי"ו לרמז מ"ש לקמן (דף לג ע"ב) לאשמעינן דאתרוג אינו נאגד עם הלולב ומכח זה אלי ואנוהו לחוד לא סגי לפסול יבש כמ"ש התוס' לכך מפקי לה מהקישא דאתרוג דכתיב ביה הדר:

ומ"ש התוס' דאין ואנוהו אלא לכתחלה ולא מפסיל בהכי כו' האי לישנא דאמרו כדמוכח קשה דהדר הוא מפורש שאמרו לא אגדו כשר י"ל דהתוס' הרגישו בחולשת ראייתם דאפשר לומר דמ"ש ואנוהו התנאה לפניו במצות יש דברים שהם לכתחלה כגון אגד ויש דברים שיהיו לעיכובא כגון לולב היבש פסול והכתוב מסרו לחכמים לפרש איזה הידור הוא לכתחלה ואיזה הידור הוא לעיכובא לכן לא החליטו הקו' אלא אמרו כדמוכח בפ"ק כו' ומתוך זה עלה בידינו תירוץ ב' לרש"י דרש"י ס"ל דיש דברים שהם לעיכובא ויש דברים שהם לכתחלה. עי"ל לרש"י הנה בגמרא אמרו קא פסיק ותני ל"ש ב"ט א' ול"ש ב"ט ב' בשלמא יבש הדר בעינן אלא גזול בשלמא י"ט א' דכתיב לכם משלכם אלא ב"ט ב' אמאי לא ומשמע משום דפשיטא ליה דבעינן הדר לכולהו יומי ולכם משלכם לא מתוקם אלא ב"ט א'. ותימא מאי שנא זה מזה הא כולהו בהדי הדדי כתיבי בחד קרא כמו שהקשו התוספות לקמן ד"ה בעינן הדר וליכא ותירץ התוס' דכיון דנוטלים לולב כל שבעה זכר למקדש תקון כעין דאורייתא לענין הדר משום הדור מצוה והיינו ודאי משום זה אלי ואנוהו א"כ שפיר נקט רש"י דיבש פסול דבעי' מצוה מהודרת דכתיב ואנוהו ולא נקט טעמא דהדר לאשמעינן דפיסול לולב יבש הוא בכל הימים וזה הוא משום זה אלי ואנוהו יע"ש:

שבת קלג:

תניא: זה אלי, ואנוהו - התנאה לפניו במצות; עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין. אבא שאול אומר: ואנוהו - הוי דומה לו: מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום.

מכילתא דרבי ישמעאל

ואנוהו, ר' ישמעאל אומר וכי אפשר לבשר ודם להנוות לקונו אלא אנוהו לו במצות אעשה לפניו לולב נאה סוכה נאה ציצית נאה תפלה נאה. אבא שאול אומר אדמה לו מה הוא רחום וחנון אף אתה רחום וחנון. ר' יוסי הגלילי אומר ניינו ושכחו להב"ה בפני כל אומות העולם. ר' יוסי בן דורמסקית אומר אעשה לפניו בית מקדש נאה אין נוח אלא בית המקדש שנא' ואת נוהו השמו (תלים/תהלים/עט ז) ואומ' חזה ציון קרית מועדינו עיניך תראינה ירושלם נוה שאנן (ישעיה לג כ).

ר' עקיבא אומר אדבר בנאותיו ובשבחיו של מי שאמר והיה העולם בפני כל אומות העולם שהרי אומות העולם שואלין את ישראל לומר מה דודך מדוד שככה השבעתנו (שה"ש = שיר השירים = ט) שכך אתם מתים עליו ובך /וכך/ אתם נהרגין עליו שנ' על כן עלמות אהבוך (שם /שיר השירים/ א ג) אהבוך עד מות וכתוב כי עליך הורגנו כל היום (תהלים מד כג) הרי אתם נאים הרי אתם גבורים בואו והתערבו עמנו וישראל אומרים להם לאומות העולם מכירין אתם אותו נאמר לכם מקצת שבחו דודי צח ואדום דגול מרבבה (שה"ש = שיר השירים = ה י) כיון ששומעין שכך שבחו אומרים לישראל נלכה עמכם שנ' אנה הולך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך ונבקשנו עמך וישראל אומרים להם אין לכם חלק בו אלא דודי לי ואני לו וגו' (שם /שיר השירים/ ב טז) אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים (שם /שיר השירים/ ו ג), והכמים אומ' אלון עד שאבאו עמו לבית מקדשו. משל למלך שהלך בנו למדינת הים ויצא אחריו ועמד עליו הלך למדינה אחרת ויצא אחריו ועמד עליו כך ישראל כשירדו למצרים ירדה שכניה עמהם שנ' אנכי ארד עמך מצרימה (ברא' מו ד), עלו עלת שכניה עמהם שנ' ואנכי אעלך גם עלה וגו' (שם /בראשית/ מו ד), ירדו לים שכניה עמהם שנ' ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל (שמות יד ט), יצאו למדבר שכניה עמהם שנ' וה' הולך לפניהם יומם (שם /שמות/ יג כא) עד שאבאו עמו לבית מקדשו וכה"א כמעט שעברתי מהם וגו'.

שולחן ערוך אורח חיים תרנ"ו סעיף א וט"ז שם

אם קנה אתרוג שראוי לצאת בו בצמזום, כגון שהוא כביצה מצומצמת, ואח"כ מצא גדול ממנו, מצוה להוסיף עד שליש מלגיו בדמי הראשון, כדי להחליפו ביותר נאה. ויש מי שאומר שאם מוצא שני אתרוגים לקנות והאחד הדור מחבירו, יקח ההדר אם אין מייקרים אותו יותר משליש מלגיו בדמי חבירו. הגה: ומי שאין לו אתרוג, או שאר מלוא עוברת, א"ל לזבזב עליה הון רב, וכמו שאמרנו: המזבזב אל יזבזב יותר מחומט, אפילו מלוא עוברת (הרא"ש ורבינו ירוחם נ"י ח"ב); וזוהא מלוא עשה, אבל לא תעשה יתן כל ממונו קודם שיעבור (הרשב"א ורשב"י) (ועיין לקמן סוף סימן תרנ"ח בהג"ה).

ט"ז – שליש מלגיו. - פי' אם הקטן נמכר בשש יוסיף שני דינרין דהיינו שליש של תוך הדמי' ושליש מלבד היינו שיחלוק הדמים לשנים ויוסיף חלק שלישי דהיינו שיוסיף ג' דינרין ובעי' היא בגמרא איזה שליש יוסיף ולא איפשטא ואזלינן לקולא:

ריטב"א בבא בתרא יד.

אין עושין ספר תורה לא ארכו יתר על הקיפו ולא הקיפו יתר על ארכו. האי לישנא לא משמע למצוה בלבד אלא חובה, ויש אומרים שזו חובת הסופר אבל אין ספר תורה נפסל בכך, דהא חזינן בסוגיין דהא מילתא דלא שכיחא להו ובאיזה ספר יהיו יוצאין, ויש חוששין לפסול כיון דתנא קתני האי לישנא.

ר"ן ריש פ"ה דיימא

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וכו'. מפרש בגמ' דכל הני איקרי עינוי וגבי יום הכפורים חמשה ענויים כתיבי והני חמשה הוי דשתיה בכלל אכילה ומפרשין בגמרא דכי קתני אסור דמשמע דאפילו באכילה איסורא הוא דאיכא אבל כרת ליכא אחזי שיעור קאי דהיינו באכילה פחות מכותבת ובשתיה פחות מלמלא לוגמיו דהיינו שיעוריהו כמו שנכתוב לפנינו בס"ד אבל האוכל ככותבת או השותה מלא לוגמיו כרת נמי מיחייב ובאיך כולהו דהיינו רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה איסורא הוא דאיכא אבל כרת ליכא ויש מי שאומר עוד דהני מדרבנן בעלמא הוא דאסירי ואף על גב דבגמרא מפקי להו מקראי אסמכתא בעלמא ניהו והיינו דמקילינן בהו ואמרי' המלך והכלה ירחצו את פניהם ותנן נמי והחיה תנעול את הסנדל ד"ר אליעזר וחכמים אוסרין ומדאסרי רבנן על כרחך בדליכא סכנה עסקינן ואי אסור נעילת הסנדל מדאורייתא היכי שרי ר' אליעזר ובגמרא נמי אמרינן [דף עז ב] דמי שיש לו חטטים בראשו טך כדרכו ואינו חושש ומי שידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואי סיכה ורחיצה דאורייתא ניהו היכי מקילינן בהו הכי אלא ודאי מדרבנן ניהו והיינו נמי דאמרינן בגמ' הני חמשה ענויין כנגד מי ומדאמרינן כנגד מי ולא אמרינן מנא לך משמע דמדרבנן ניהו ולא בעי אלא אם יש להם שום רמז מן התורה כך העלו בתוספות וקשיא לי מדתנני' בגמרא [דף עז א] אף על פי שאמרו אסור לא אמרו ענוש כרת אלא על האוכל ועל השותה ועושה מלאכה בלבד ואם איתא דהני ענויי אחרניי מדרבנן בעלמא ניהו היכי שייך למימר בהו ולא אמרו ענוש כרת דהא אפי' איסורא דאורייתא נמי ליכא לפיכך היה נראה לי דכולהו מדאורייתא ניהו אלא דכיון דלאו בכלל ענויי דכתיבי בקרא בהדיא באורייתא ניהו אלא מרבויה דשבתון אתו וכדאיתא בגמרא קילי טפי ומסרן הכתוב לחכמים והן הקלו בהן כפי מה שראו והתירו כל שאינו נעשה לתענוג וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שביית עשור דכולהו מדאורייתא ניהו

ריטב"א יבמות פה.

מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחלתה. ותמיה מילתא היאך סמכו חכמים להתיר מפני זה איסור אשת איש חמור שאינו מן התורה בפחות משנים, ולקמן בשמעתא דב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה, היאך לא הביאו ראיה מזו והביאו ראיה מכמה דברים שנדחו, ומגופא דסיפא דמתני' דקתני הולד ממזר ואדחי לה ולא פשטה מהא דלית ליה שום דחיה. וי"מ דאפקעינהו רבנן לקדושינן מיניה, ולא מחזור לרבינו ז"ל דא"כ הוה לן לאדכורה הכא כדמדכרי' בכל דוכתא דמפקעי רבנן קדושינן, ועוד היכי לא מיייתנן לה לקמן כד אייתנן ההיא דבטלו אינו מבוטל, ונפרוך ונפרוך כדעבדינן בההיא, דהא עדיפא לה דהויה בפרקי' והויה הלכה פסוקה, ועוד כיון דרבנן אפקעינהו לקדושי ראשון היכי אמרינן לקמן אחיו של ראשון חולץ מן התורה ואחיו של שני חולץ מדרבנן, איפכא הוה לן למימר, וי"ל דקים להו לרבנן דבמילתא דעבידא לאגלוויי שהחמרת עליה בסופה כ"כ, ודאי קושטא קא משהיד וכי דייקא ומנסבא בדין מנסבא, ואנן סהדי במילתא, ופרסום כזה נחשב בכל מקום כעדות גמורה ואפילו מדאורייתא, והכתוב מסרו לחכמים לדעת איזהו דבר מפורסם וניכר דברי אמת שיהא חשוב כעדות, וזה כפתור ופרח ממי' הר"ם ז"ל, והא דאמרינן משום עגונא אקילו בה רבנן, כלומר חכמים שהם מחמירין בכל מקום הקילו בזה לחשבו פרסום ולדונו כעדות ברור כל זמן שלא באו עליו עדי הכחשה כראוי, והיינו דאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים, אלמא עדות עד אחד שנאמן כשנים בעדות אשה דאורייתא הוא.

רמב"ם פרק יא מעבודה זרה הלכות א' ג.

הלכה א - אין הולכין בחקות העובדי כוכבים ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהן שנאמר ולא תלכו בחקות הגוים, ונאמר ובחקותיהם לא תלכו, ונאמר השמר לך פן תנקש אחריהם, הכל בענין אחד הוא מזהיר שלא ידמה להן, אלא יהיה הישראל מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובעדותיו, וכן הוא אומר ואבדיל אתכם מן העמים, לא ילבש במלבוש, המיוחד להן, ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם, ולא יגלה מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהן עושין וזה הנקרא בלורית, ולא יגלה השער מנגד פניו מאזן לאזן ויניח הפרע מלאחריו כדרך שעושין הן, ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עכו"ם כדי שיכנסו בהן רבים כמו שהן עושין, וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן לוקה.

הלכה ג - ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך לישב לפני מלכיהם והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להן הרי זה מותר ללבוש במלבושיהן ולגלח כנגד פניו כדרך שהן עושין.

כסף משנה להלכה ג.

[ג] ישראל שהיה קרוב למלכות וכו'. בסוף פ' מרובה (ב"ק פ"ג) ובפ' עגלה ערופה (סוטה מ"ט) אבטולס בר ראובן התירו לו לספר קומי מפני שקרוב למלכות היה ומשם למד רבינו להתיר המלבושין וכ"ש הוא. ועוד דאשכחן דאי אבטולס בר ראובן היה מתבכר שהוא יהודי כדאיתא במעילה [י"ז]. וע"י כן הוציל את ישראל ודאי שלא היו מלבושיו כשל ישראל דא"כ היו מכירים אותו. וא"ת כיון שכתב רבינו שלוקה על כל אחד מאלו היאך היה כח ביד חכמים להתיר איסור תורה לקרובי המלכות. ויש לומר משום הצלת ישראל הוא דשרו וכשישראלים עומדים לפני המלכים הם מצילים את ישראל והני' ת' ילדים שהיו לדוד נמי הצלת ישראל הוה דהוה מבעתים את האויבים. אי נמי שהתורה לא פרטה דבר אלא אמרה ובחקותיהם לא תלכו ומסרה הדבר לחכמים והם ראו שאין לגזור על הקרובים למלכות.